

**Одеський інститут шляхетних дівчат (1828-1920 рр.):
еволюція правил прийому**

Коробчук Анна

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
korobcukanna@gmail.com*

Одеський інститут шляхетних дівчат (далі – Інститут) – закритий привілейований заклад освіти на півдні Російської імперії, який належав до першого розряду відомства установ імператриці Марії Федорівни. Два десятиліття до його виникнення існував заклад освіти під назвою «дівочий пансіон», який знаходився під єдиним керівництвом з «чоловічим пансіоном», але їхня неефективність призвела до їх трансформації і утворення Інституту шляхетних дівчат. До подібних станових закладів, як і до всіх інших, існували правила прийому. На тлі змін цих правил спробуємо побачити окремі риси еволюції самого закладу, адже критерії відбору мали власну специфіку та зазнавали змін протягом усього часу існування цієї інституції.

Актуальність теми обумовлена тим, що проблематика гендеру сьогодні вимагає глибшого вивчення питання жіночої емансипації, у тому числі і у сфері освіти, яка віддзеркалює характерні риси духовного, культурного і суспільно-політичного життя будь-якої країни. Серед дослідницької літератури на особливу увагу заслуговує видання «Краткий исторический очерк 50-летия Одесского института благородных девиц» (1879 р.), який розкриває ключові моменти діяльності установи і має комплексний характер, але не містить інформації за понад 40-річний проміжок часу. Сучасні історики (В. А. Добровольська, В. В. Левченко та ін.) у своїх дослідженнях характеризували окремі моменти діяльності Інституту, але питання прийому до нього окремо не розглядалися.

Мета: простежити зміни правил вступу до Одеського інституту шляхетних дівчат у зв'язку із суспільними змінами. Хронологічні рамки існування Інституту охоплюють майже столітній період – від заснування у 1828 р. і до закриття у 1920 р. Можна виділити два етапи у його історії:

- 1) 1828-1869 рр. – монопольне домінування у сфері жіночої освіти у краї;
- 2) 1869-1920 рр. – паралельне існування з вищими жіночими курсами.

Основними історичними джерелами для вивчення зазначеного питання є «Начертание правил воспитания в обоих одесских благородных институтах» (упорядник – абат Ніколь) (1814 р.); відповідні статті із «Полного собрания законов Российской империи»; «Сведения для желающих поместить детей в Одесский институт благородных девиц» за 1866, 1870, 1873, 1874, 1881, 1890, 1899 рр. Допоміжне значення мають матеріали періодичних видань та мемуари.

У добу «дівочого пансіону» на момент вступу до закладу дівчина мала бути віком 8-10 років. Регламентувалися виплати не лише за навчання, але за одяг та підручники, а також інші предмети побуту. На момент занепаду цього закладу у 1820 р. було прийнято всім пансіонерок з бідних дворян та 16 доньок грецьких мігрантів за рахунок скарбниці і у подальшому квоту зменшено до дев'ятох. На першому етапі діяльності Інституту ключовим критерієм відбору до закладу ставала приналежність дівчини до знатного роду.

Прослідковується тенденція конкуренції між дівчатами, яка фактично зводилася до суперечок між представниками свого регіону, а враховуючи замкненість тодішньої еліти, то в окремих випадках це ставало об'єктом міжособистісної батьківської боротьби. На другому етапі функціонування закладу більше уваги було приділено розумовим здібностям дівчат. Вимоги до знань з кожного курсу регламентувалися письмово, а також визначались рекомендовані до підготовки підручники. Дівчата, які вступали за власний рахунок, могли бути на пару років старшими, аніж «казеннокоштні». З 1890-х рр. виникає нова категорія панянок – напівпансіонерки (5 % від загальної кількості), які після навчання поверталися до батьків.

Отже, за час існування Одеського інституту шляхетних дівчат у правилах прийому до нього можна простежити певні суспільні зміни. У дореформений час у середовищі еліти важливим був сам факт наявності освіти у дівчини. Однак в умовах демократизації освіти і лібералізації щодо доступу до неї (з 1860-х рр.) першочерговими стають вимоги до знань, а не лише до станової чи регіональної приналежності. Таким чином, нові віяння виявляли себе і у такому для консервативному закладі освіти як Одеський інститут шляхетних дівчат.